

van het ingrijpend gewijzigde militaire straf- en tuchtrecht vanuit de politiek — die nota bene deze zeer ingrijpende en grondige herziening zelf zo nadrukkelijk heeft gewild en heeft doorgevoerd — al weer wordt geroepen om beperkte aanpassingen terug in de richting van de oude bepalingen. Na het aanpakken door de mariniers van de drugsverslaafden op het zogenoemde 'Perron 0' bij het Rotterdamse Centraalstation bleken de drastische inperking van de werkingssfeer van het militaire tuchtrecht en de scherpe scheiding tussen straf- en tuchtrecht, die tot straffeloosheid van de daders leidden, eerder een wezenlijk nadeel dan een belangrijk voordeel in te houden!

E. L. Gonsalves

N.C.F. van Sas, ed., *De kracht van Nederland, internationale positie en buitenlands beleid in historisch perspectief* (In historisch perspectief; Haarlem: H. J. W. Becht, 1991, 248 blz., f35,-, ISBN 90 230 0726 3).

Albert Hahns karikatuur op de omslag van deze bundel ondergraaft al dadelijk de kordate titel ervan: meewarig kijken de koeien Duitsland en Engeland toe, hoe de kikker Nederland zich opblaast in een poging even groot te lijken. Die ironie houdt de bundel ook eigenlijk gevangen. Van Sas ziet openheid, eigenheid en nationaliteitsbesef als belangrijke constanten in de ontwikkeling van de internationale positie en het buitenlands beleid van Nederland sinds de zeventiende eeuw. Vooral dat vanzelfsprekende nationaliteitsbesef is volgens hem als factor altijd onderschat. Het kwam al tot uiting in de laat-zestiende-eeuwse opvatting van Nederland als bruid tussen vele vrijers, scherpte zich aan opeenvolgende buitenlandse vijanden en kreeg in de negentiende eeuw een moderne gestalte met behulp van noties over een groots verleden en de verwerving en verdediging van uitgebreide kolonies.

De stelling over het onderschatte belang van het nationaliteitsbesef samen met de twee andere factoren valt gemakkelijk te onderschrijven, ook al blijft de afbakening ervan in de aanzet steken. Daarna komen echter de problemen. Om te beginnen kan men zich afvragen, of Nederlands internationale positie en buitenlands beleid in het verleden zich door kracht kenmerkten. Van Sas deed dat echter niet, koos vervolgens met prijzenswaardige openheid artikelen die soms tegen zijn opvattingen ingaan, en overbrugde deze tegenstrijdigheden niet in zijn inleiding, zodat hij tot twee keer toe weifelend moet besluiten dat in genoemde combinatie 'misschien wel' de kracht van Nederland schuilt. Zo blijft de lezer gevangen in de ironische spanning tussen titel en omslag; het idee is indrukwekkend, maar de vraag dringt zich op of er werkelijk potten mee gebroken kunnen worden.

Als kapstok voor deze bundel van veertien merendeels eerder gepubliceerde artikelen fungeert de gekozen invalshoek echter uitstekend. De meeste auteurs bewegen zich namelijk in hetzelfde spanningsveld. Uitzonderingen zijn de stukken van M. Kuitenbrouwer, W. J. M. Klaassen en A. G. Harryvan en A. E. Kersten, deelstudies van respectievelijk de Nederlandse overzeese expansie als vorm van modern imperialisme, het plan-Snouck Hurgronje (1936-1937) en de geslaagde betrokkenheid van Nederland en de Benelux bij het vlottrekken van de EEG initiatieven in 1954-1955.

Bij de overige schrijvers staat de analyse van individuele gevallen in dienst van een beschouwing over algemene karakteristieken of bredere thema's. De langste continuïteitsbogen trekken Boogmans bekende 'Achtergronden, tendenties en tradities van het buitenlands beleid van Nederland (eind zestiende eeuw-1940)' en Kossmanns 'De deugden van een kleine staat'. Naast het genoemde stuk van Klaassen geven twee artikelen van C. Smit ('Zelfstandigheidspolitiek van Nederland voor 1940' en 'Waarom bleef Nederland buiten de eerste wereldoorlog?') en H. J. G. Beunders' 'De buitenlandse politiek van Nederland, 1918-1924' gestalte aan het interbel-

lum. De periode daarna krijgt de meeste ruimte, vanaf H. Daalders al wat oude 'Nederland en de wereld, 1940-1945' tot en met J. L. Heldrings 'Nederland in de wereld, 1945-1985'. Daartussen staan behalve het stuk van Harryvan en Kersten artikelen over bepaalde thema's in de naoorlogse buitenlandse politiek: het veiligheidsbeleid 1945-1950 (H. A. Schaper), de dekolonisatie (P. van 't Veer), 'Dekolonisatie, compensatiedrang en de normalisering' (A. E. Pijpers) en tenslotte de rol in de NAVO (A. van Staden).

Wie van een brede benadering van de Nederlandse buitenlandse politiek houdt, zal dus veel van zijn gading in deze handzame bundel vinden. Voor het overige wekken juist de detailstudies in het boek de smaak naar meer specifieke studies die de gepresenteerde generalisaties aankleden en toetsen; voor het interbellum bijvoorbeeld aan de hand van de economische en politieke relaties met Duitsland, België of Japan, die veel meer dan de altijd weer van stal gehaalde zelfstandigheidspolitiek de dagelijkse gang van zaken beheersten.

Joost Jonker

R. Tol, *Een haan in oorlog. Toloqna Arung Labuaja. Een twintigste-eeuws Buginees heldendicht van de hand van I Mallaq Daéng Mabéla Arung Manajéng* (Dissertatie Leiden 1989, Verhandelingen van het Koninklijk instituut voor taal-, land-, en volkenkunde 141; Dordrecht-Providence; Foris Publications, 1990, ix + 380 blz., f50,-, ISBN 90 6765 459 0).

Hoofdfiguur van dit Buginees heldendicht is de Buginese grote, Arung Labuaja, stiefzoon van de troonpretendent van Boné (Zuid-Sulawesi), die in de strijd rond de opheffing van het Bonese zelfbestuur in 1905 een belangrijke rol speelde en zich als één van de laatste opstandige hoofden bij het Nederlands-Indisch bestuur aanmeldde. De tekst draait om zijn leven vóór, in en na die strijd. Volgens de literaire conventie (de metafoor) en de Buginese traditie (het hanengevecht), fungeert de haan daarbij als het metaforische beeld voor de held.

Dit heldendicht werd in 1920 in zeven schriftjes geschreven door een Buginees verteller op verzoek van de controleur van Boné, H. R. Rookmaker, die zoals vaker gebeurde geïnteresseerd was geraakt in de geschiedenis en volkenkunde van 'zijn' gebied. Rookmaker schonk het manuscript in 1924 aan het Koninklijk instituut voor taal-, land- en volkenkunde te Leiden, waar het in het archief werd opgeborgen. Ook in Zuid-Sulawesi is het bestaan ervan niet bekend. Tol diepte dus voor zijn dissertatie een unieke tekst op en voorzag die van een waardige en waardevolle context.

Het werd een veelzijdig boek. Tol situeert de *toloq*, een heldendicht uit de Buginese hofliteratuur met zijn eigen conventies, in de Buginese literatuur met zijn verschillende genres. Hij beschrijft de drie personen die voor de tot standkoming van de tekst van belang zijn geweest (hoofdpersoon, schrijver en opdrachtgever) en reconstrueert op overtuigende wijze de geschiedenis van het manuscript. Hij levert vervolgens een commentariseerd overzicht van de tekst zelf, waarbij hij de historische gegevens vergelijkt met die uit andere bronnen, zowel (gedrukte) Nederlandse als Buginese. En tenslotte biedt hij een transcriptie van de Buginese tekst met een Nederlandse vertaling ernaast. Men kan het boek dus op vele manieren lezen. Hier komen uiteraard de historische aspecten in de eerste plaats voor bespreking in aanmerking.

Een aantal verschillen tussen deze bron en andere springen in het oog. In de *toloq* ontbreken concrete jaartallen en worden volgens de traditie de tijdsspannen alleen relatief en veelal in sacrale getallen weergegeven, een werkwijze ook van andere inheemse bronnen uit de regio bekend. Uitgebreid gaat de schrijver in op de vrijwel onbekende biografie van Arung Labuaja tussen 1906 en 1920: na zijn overgave werd hij al weer snel aangesteld als ambtenaar, vervolgens zeven jaar geïnterneerd en tenslotte door Rookmakers toedoen weer in ambtelijke functies hersteld. Een relevant verschil: in de *toloq* wordt de centrale reden voor de oorlogsverklaring